

مروری بر زیست شناسی و تکثیر دلقک ماهی در محیط اسارت

علیرضا خیابانی^{۱*}، ابوالقاسم اسماعیلی فریدونی^۲

۱- دانشگاه جامع علمی کاربردی، تهران

۲- دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی، ساری

* khiabanii@gmail.com

تاریخ دریافت: خرداد ۱۳۹۵

تاریخ پذیرش: دی ۱۳۹۵

چکیده

جنس‌های *Premnas* و *Amphiprion* به خانواده دوشیزه ماهیان و زیرخانواده شقایق ماهیان تعلق داشته و تحت نام‌های عمومی دلقک ماهی و یا شقایق ماهی نامیده می‌شوند. آنها در زمره ماهیان زینتی محبوب و جذاب در سراسر دنیا طبقه‌بندی می‌شوند. این ماهی‌ها نخستین ماهیان مناطق مرجانی بودند که در محیط اسارت با موفقیت تکثیر شدند. هرچند در مقیاس بزرگ پرورش دلقک‌ماهی‌ها همواره با موفقیت همراه نبوده و موفقیت در این راه به ویژه منوط به رعایت قواعد فنی به سبب بقای نوزادان است. لذا مرور کردن قواعد کلی از جمله رعایت عوامل محیطی و غذایی اصولی به نوزادان در مراحل و ابعاد مختلف زندگی آنها امری ضروری است، که در این مقاله سعی بر آن شد تا به این موارد پرداخته شود.

کلمات کلیدی: شقایق ماهیان، دوشیزه ماهیان، آکواریوم‌های دریایی.

مقدمه

تجارت جهانی ماهیان زینتی در دو دهه اخیر، چه به لحاظ کمی و چه به لحاظ گردش مالی رو به افزایش نهاده است. این مهم تنها در کشور آمریکا به دلیل افزایش علاقه مردم به ماهیان زینتی آب شور و برپایی بیش از ۱/۵ تا ۲ میلیون آکواریوم دریایی در میان خانوارها، رقم ۶۰۰ هزار دلاری را به این زیربخش اقتصادی تخصیص داده است (Green, 2003). گزارش جهانی واردات ماهیان دریایی، ماهیان زینتی آب شیرین و همچنین بی‌مهرگان آبی در سال ۲۰۰۷ به ایالات متحده ۳۲۷ میلیون دلار آمریکا برآورد شده است، که البته در نوع خود قابل توجه می‌باشد. هرچند از این برآورد اقتصادی، تنها از ۹ میلیون دلار در سال ۲۰۰۳ عملیاتی شد و در سال ۲۰۰۷ تا ۲۹ میلیون دلار تحقق یافت (Tissera, 2010).

۱- رده بندی شقایق ماهیان

شقایق ماهیان، ماهی‌های زیبا و منحصر به فرد از راسته سوف ماهی-شکلان، خانواده دوشیزه ماهیان و زیرخانواده شقایق ماهیان می‌باشند. از این زیر خانواده مطرح، دو جنس *Amphiprion* و *Premnas* مشتق شده‌اند. از جنس *Premnas* تا کنون تنها یک گونه به نام دلقک مارون (دلقک شاه بلوطی)^۱ به ثبت رسیده است. از جنس *Amphiprion* قریب به ۳۰ گونه مختلف در آب‌های نواحی استوایی و نیمه‌استوایی جهان شناسایی شده است (Allen et al, 2008 and Mariscal, 1970).

Kingdom: Animalia	سلسله: جانوران
Phylum: Chordata	شاخه: طناب داران
Subphylum: Vertebrata	زیرشاخه: مهره داران
Class: Actinopterygii (Ray-finned fishes)	رده: شعاع بالگان
Order: Perciformes (Perch-like)	راسته: سوف ماهی شکلان
Family: Pomacentridae (Damsel fishes)	خانواده: دوشیزه ماهیان
Subfamily: Amphiprioninae (Anemonefishes)	زیرخانواده: شقایق ماهیان
Genera: <i>Amphiprion</i> & <i>Premnas</i>	جنس ها: آمفیپریون و پریمناس

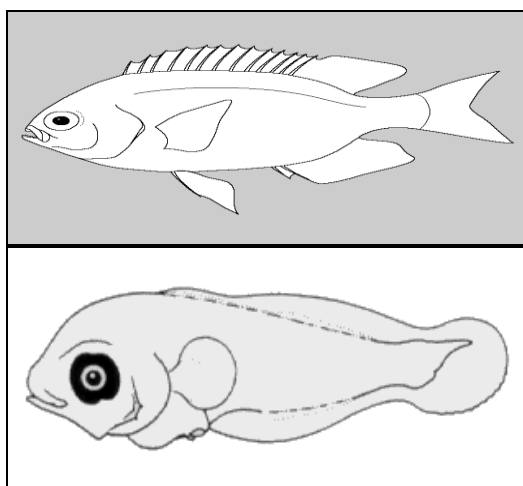
۲- ریخت شناسی شقایق ماهیان

در ریخت‌شناسی عمومی، شقایق ماهیان دارای بدنی کشیده، پهن، مرتفع و معمولاً فشرده و سر نسبتاً کوچک می‌باشند.

1- *Premnas biaculeatus* (Bloch, 1790):
Maroon Anemonefish

دهان کوچک و انتهایی بوده و اندکی قابلیت ارتجاع دارد. لب‌ها ضخیم و گوشت‌آلوداند، دندان‌های مخروطی شکل در یک یا دو ردیف در هر فک وجود دارند. بر روی کام دندان‌ها دیده نمی‌شوند. خط جانبی موازی محور پشتی بدن بوده و گاهاً به صورت منقطع یا ناقص نمایان می‌باشد. دهانه‌های آبششی وسیع، پیش‌سرپوش آبششی با لبه دنداندار نمایان است، رپوش آبششی لبه‌دار بوده و غالباً مجهز به خارهای ریز می‌باشد. فلس‌ها بسیار ظریف و از نوع شانه‌ای می‌باشند. باله پشتی با تعدادی خار و شعاع نرم به صورت یک تکه دیده می‌شود. باله مخرجی دارای ۲ خار و به ندرت ۳ خار دارد. انتهای باله‌های سینه‌ای گرد بوده و باله‌های شکمی با یک خار و ۵ شعاع نرم در ناحیه سینه‌ای واقع شده‌اند. باله دم‌ی لبه‌دار و در برخی گونه‌ها لبه گردی دارد (شکل ۱).

عموماً شقایق ماهیان رنگ‌های درخشان و زیبایی دارند و در برخی گونه‌ها رنگ‌های دوران بلوغ و نوجوانی متفاوت است. این موضوع سبب گردیده تا در مقاطعی از زمان، ماهی‌شناسان در شناسایی دقیق اعضای این زیرخانواده دچار مشکل شوند. در چند بررسی علمی صورت گرفته مشخص شد دلقک ماهیان، متناسب با نوع گونه، چند روز پس از تخم‌گذاری تغییرات ظاهری قابل توجهی از خود نشان می‌دهند. به عنوان مثال شقایق ماهی راسو^۲، ۱۵ تا ۱۶ روز، شقایق ماهی کاذب^۳، ۹ تا ۱۰ روز و شقایق ماهی سبا یا دلقک - ماهی قهوه‌ای^۴، ۱۲ تا ۱۵ روز پس از تخم‌گذاری این تغییرات ظاهری یا دگردیسی را از خود نشان می‌دهند (Madhu et al, 2006). در شقایق ماهی معمولی^۵، ۱۳ تا ۱۵ روز برای ایجاد تغییرات شکلی زمان لازم است (Dhaneesha, 2009).

شکل ۱: شماتیک دوره بلوغ (بالا) و دوره لاروی (پایین) شقایق ماهیان.

- 2- *Amphiprion akallopisos* (Skunk Anemonefish)
- 3- *Amphiprion ocellaris* (False Clown Anemonefish)
- 4- *Sebae Anemonefish* or Brown Clownfish
- 5- *Amphiprion percula* (Clown Anemonefish)

۳- اکولوژی شقایق ماهیان

بیشینه طول شقایق ماهیان تا ۳۵ سانتی متر گزارش شده است و به طور کل در اندازه های کوچک تا متوسط در آب های کم عمق ساحلی (عمدتاً نواحی یک تا ۱۲ متر و ندرتاً تا اعماق ۵۰ متری) و غالباً در اطراف جزایر مرجانی، خلیج ها، بسترهای جلبکی نواحی گرمسیری یافت می شوند. تاکنون دو گونه از شقایق ماهیان در اعماق بیش از ۵۰ متری آب های استرالیا گزارش شده اند (Bridge et al, 2012). این ماهیان نمایندگانی در مناطق گرمسیری تا معتدله سراسر جهان دارا هستند و به ندرت در آب های لب شور دیده می شوند. در برخی از مناطق مرجانی تا ۲۳ درصد جمعیت ماهیان آن منطقه را به خود اختصاص می دهند. به طور معمول در محیط طبیعی زیست این ماهیان دامنه حرارتی ۲۵ تا ۲۸ درجه سانتی گراد غالب است.

این ماهیان روز فعال بوده و شناگران کندی هستند. برخی از شقایق ماهیان تشکیل اجتماعات بزرگی می دهند که به طور هماهنگ حرکت می کنند. ماهیان متعلق به این زیر خانواده در حیات وحش، عمدتاً جلبک های رشته ای و پلانکتون های جانوری را به مصرف می رسانند. تمایل به تعیین محدوده قلمرو و حفاظت از آن، در بسیاری از شقایق ماهیان دیده می شود. این امر عمدتاً به منظور تامین غذا صورت می گیرد، زیرا محدوده ای که آنها تعیین می کنند محل مناسبی برای رویش های جلبکی می باشد. سایر گونه های که محدوده قلمرو تعیین نمی کنند، به تغذیه از فیتوپلانکتون ها و بی مهرگان آبی می پردازند (Randall et al., 1997). برخی از جنس های شقایق ماهیان (مانند *Amphiprion*) با شقایق های دریایی رابطه همزیستی^۶ و یا به طور دقیق تر ارتباط هم غذایی^۷ دارند، از این رو آنها را شقایق ماهی^۸ نامیده اند. شقایق ماهیان به سبب وجود لایه موکوسی خاص بدن، از گزش شاخک های^۹ شقایق های دریایی در امان هستند. عمدتاً جنس بزرگ تر، از تخم های گذاشته شده روی بستر محافظت می کند. برخی از آنها به شدت پرخاشگر بوده و جهت نگهداری در آکواریوم ها توصیه نمی شوند. به طور کلی شقایق ماهی ها می توانند با طیف وسیعی از ماهیان هم جثه خود (از جمله: سایر دوشیزه ماهیان، فرشته ماهیان، بلنی ها، پروانه ماهیان، صندوق ماهیان، گوبی ها و...)، در آکواریوم ها و مخازن زندگی کنند. این ماهی ها به خوبی با شرایط محیط اسارت و غذای کنسانتره سازگار می شوند. امروزه علاوه بر صید بی رویه و گرم شدن کره زمین، ورود آلاینده ها و فاضلاب از جمله تهدیدات شقایق ماهیان در محیط زیست طبیعی محسوب می شود (Maison & Graham, 2016). به طور کلی رنگ تخم های شقایق ماهیان متاثر

از رنگ والدین آنها می باشد. Wilkerson در سال ۲۰۰۱ گزارش کرد تخم های شقایق ماهی کلارکی^{۱۰}، شقایق ماهی راسوی صورتی^{۱۱} و دلک مارون، متناسب با رنگ بدن آنها بوده و به ترتیب از رنگ نارنجی- زرد، صورتی و قرمز والدین پیروی می نماید. که این پدیده در حیات وحش کمک شایانی به استتار طبیعی آنها خواهد کرد (Wilkerson, 2001).

۴- شقایق های دریایی همزیست

شقایق ها جانوران دریایی و گل مانند از شاخه کیسه تنان یا مرجانیان^{۱۲} و رده آنتوزوا^{۱۳} (در زبان یونانی Anthoz یعنی گل و Zoon یعنی جانور) می باشند و عموماً نماینده بخش مشخصی از کل توده زنده محیط های دریایی نواحی مرجانی هستند. این جانوران دریایی از نظر حرکتی، حرکات آنها محدود به سریدن روی صفحه پای^{۱۴} یا خزیدن روی پهلوها و یا حرکت روی شاخک ها می شود. این موجودات آبی، تکزی بوده و گاهی در میان صخره های مرجانی گرد هم می آیند. برخی از آنها به یک زمینه یا بستر سخت می چسبند و برخی دیگر در بسترهای نرم، اقدام به حفاری می کنند. صفحه دهانی شقایق ها در برگزیده دهان و شاخک هایی است که حفره عروقی- معدی در آنها امتداد دارد. در یک یا هر دو گوشه دهان شیار مژک دار بنام سیفونوگلیف^{۱۵} وجود دارد که باعث راه اندازی جریان آب به درون بدن می شود. وجود تتناکول های حسی- دهانی در حالت آرامش، کاملاً منبسط و رها در جریان آب می باشند و در مواقعی که مورد آزار قرار می گیرند، بدن به شدت منقبض شده و صفحه دهانی به داخل بر می گردد. نرم تنان، سخت پوستان و ماهی ها از جمله مواد غذایی مورد استفاده این جانوران دریایی به شمار می آیند. این مواد غذایی توسط نماتوسیت ها فلج شده و توسط تتناکول ها به دهان برده می شوند. بیش از ۱۰۰۰ شقایق شناسایی شده است و قریب به ۱۰ گونه با شقایق ماهیان همزیستی دارند (Fautin et al, 1997). عمده ترین شقایق های دریایی که با طیف وسیعی از گونه های شقایق ماهی، در حیات وحش رابطه همزیستی برقرار می کنند شامل گونه های زیر می باشند. هر چند در محیط های محصور، امکان همزیستی سایر گونه های شقایق های دریایی نیز وجود دارد.

10- *Amphiprion clarkii* (Clark's Anemonefish)11- *Amphiprion perideraion* (Pink Skunk Anemonefish)

12- Coelenterata

13- Anthozoa

14- Pedal disc

15- Siphonoglyph

6- Symbiosis

7- Commensal

8- Anemonefishes

9- Tentacles

نام علمی	نام عمومی
<i>Entacmaea quadricolor</i>	Bubble tip anemone
<i>Heteractis crispa</i>	Leathery sebae sea anemone
<i>Heteractis magnifica</i>	Magnificent sea anemone
<i>Stichodactyla gigantea</i>	Giant Carpet sea anemone
<i>Stichodactyla mertensii</i>	Marten's Carpet sea anemone

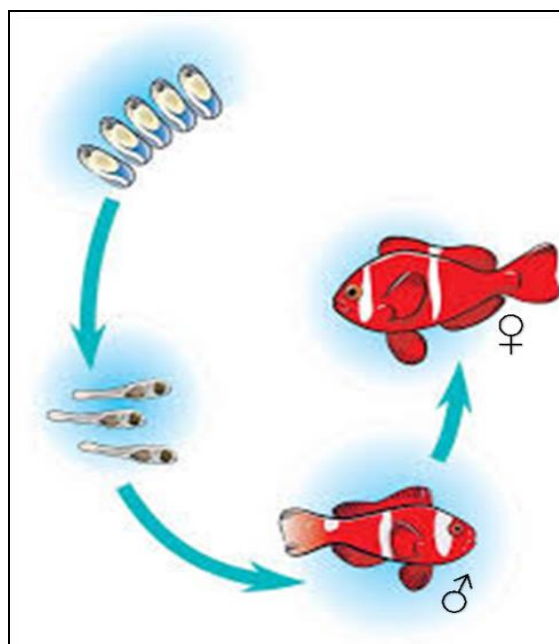
۵- فیزیولوژی تولیدمثل

دوجنسیتی متوالی^{۱۶} بارزترین ویژگی فیزیولوژیک ماهیان این گروه است. آنها همزمان دارای بافت تخمدان و بیضه هستند، اما در یک زمان، تنها به صورت یک جنس دیده می‌شوند. در واقع زمان رسیدگی تخمک و اسپرم و مدت زمان گذر از مرحله بینابینی (فاز انتقالی گنادها)^{۱۷}، در آنها متفاوت است، در نتیجه عمل خود لقاحی در میان این ماهیان دیده نمی‌شود. توسعه مراحل زندگی اولیه ماهیان، از زمان لقاح تا دوره جنینی، به طور کلی از یک الگوی تکرار شدنی تبعیت می‌نماید (Falk-Petersen, 2005). در مرحله نخست زندگی به شکل نر (حدوداً تا ابعاد ۳ سانتی‌متر) و در مرحله دوم (حدوداً تا ابعاد ۶ سانتی‌متر) به عنوان جنس ماده ایفای نقش می‌نمایند، که آنها را پروتاندروس^{۱۸} می‌نامند. چرخه زندگی دلقک- ماهی‌ها پس طی مراحل نوزادی و نوجوانی در ابتدا به جنس نر و سپس به جنس ماده نمایان خواهد شد. در واقع یک دلقک‌ماهی در صورت عدم رسیدن به مرحله آخر، چرخه زندگی خود را به طور کامل طی ننموده است (شکل ۲). یکی از مهم‌ترین مولفه‌های غیرزیستی محیط پرورش، مسئله نفوذ شوری در تخم‌ها و تأثیرات فیزیولوژیک آن در بقاء، رشد و توسعه جنینی است (Holliday, 1969). تخم‌ریزی شقایق‌ماهیان عمدتاً در ساعات اولیه صبح اتفاق می‌افتد (Thresher, 1984).

توانایی تولید هیبریدهای ارزشمند در میان گونه‌های مختلف جنس *Amphiprion* به خوبی وجود دارد. این ماهیان بسترگرا^{۱۹} بوده و به انواع بسترها مانند: بسترهای صخره‌ای، قلوه سنگی، سرامیکی و... جهت تخم‌ریزی گرایش دارند. به لحاظ رفتار مراقبتی، در زمره ماهیان مراقبت کننده از تخم و لارو^{۲۰} قرار می‌گیرند. عمدتاً جنس ماده بیشترین رفتار مراقبتی را از خود نشان می‌دهد، چرا که از ابعاد بزرگ‌تری برخوردار می‌باشد، هر چند جنس نر برخی از گونه‌های دلقک‌ماهی‌ها رفتار مراقبتی از خود نشان می‌دهند (Satheesh, 2002). دلقک‌ماهی‌ها در طبیعت به صورت جفت و یا در غالب دستجات کوچک ۵ تا ۱۵ تایی دیده می‌شوند.

- 16- Sequential Hermaphroditism
- 17- Transitory Phase
- 18- Protandrous
- 19- Egg layer
- 20- Guardians

رهبری گله، بر عهده بزرگ‌ترین ماده گروه می‌باشد و تنها غالب‌ترین نر گروه، اجازه تولیدمثل با آن را دارد. سایر اعضای گله یا نابالغ بوده و یا بلوغ جنسی نمایان ندارند. در صورت بروز رفتار جنسی از سوی نر غالب مورد تهاجم قرار می‌گیرند و لذا به ناچار گله را باید ترک کنند. در صورت حذف رهبر گله (مولد ماده)، بزرگ‌ترین نر گله (نر غالب) به سرعت تغییر جنسیت داده و به ماده تبدیل می‌شود. فاز بینابینی گنادی در این صورت به سرعت طی می‌شود. این ماهیان در تمام طول سال امکان تولیدمثل را دارند. اعضای این خانواده جزو اولین گونه‌های دریایی هستند که در آکواریوم‌ها تخم‌ریزی نموده‌اند. تاکنون اغلب دلقک‌ماهیان در محیط اسارت تکثیر شده‌اند. لی چین انگ^{۲۱} نخستین فردی بود که در سال ۱۹۷۰ موفق به تکثیر دلقک- ماهی در آکواریوم شد، اما به دلیل عدم شناخت از احتیاجات غذایی لاروها، پس از مدت زمان کوتاه (تا ابعاد ۱۲ میلی‌متر) تلفات لاروها را شاهد بود. نخستین گزارش علمی تکثیر دلقک‌ماهی‌ها در ایران توسط دکتر کیوان حضایی در خصوص شقایق‌ماهی مارون به ثبت رسیده است (حضایی، ۱۳۸۹) و پس از آن در برخی کارگاه‌های در سطح خرد و متوسط، میزان تولیدات قابل توجهی را شاهد هستیم. تعداد تخم‌های دلقک‌ماهی‌ها متناسب با ابعاد مولد ماده و سایر شرایط، بین ۲۰۰ تا ۷۰۰ عدد متغیر است. به طور کلی طول تخم- های شقایق‌ماهیان، ۲/۰ تا ۲/۴ میلی‌متر گزارش شده است (Hoff, 1996). مطابق گزارش Moyle و Cech دوره جنینی شقایق- ماهیان، در مرحله بین لقاح تا شروع اندام‌زایی بیان می‌شود (Moyle & Cech, 2004).

شکل ۲: چرخه کامل زندگی دلقک ماهی‌ها

۶- دلقک ماهی های حوزه خلیج فارس و دریای عمان

در نواحی مرجانی آب های خلیج فارس و دریای عمان تاکنون قریب به ۱۱ گونه از خانواده دوشیزه ماهیان گزارش شده است که در این میان تنها دو گونه از دلقک ماهی ها به شرح ذیل وجود دارد.

شقایق ماهی کلارکی (*Amphiprion clarkii* - Bennett, 1830)

شقایق ماهی کلارکی یا دلقک ماهی دم زرد^{۲۲} گونه ای زیبا و منحصر به فرد از خانواده دوشیزه ماهیان بوده و به صورت طبیعی در آب های نواحی گرمسیری و نیمه گرمسیری اقیانوس هند، غرب اقیانوس آرام، استرالیا، شمال تایوان، جنوب ژاپن و خلیج فارس (به ویژه جزایر کیش، فارور و هندورابی) زیست می نماید. این گونه توانایی زیستن در اعماق ۱ تا ۶۰ متری آب های وابسته به مناطق مرجانی را دارد. حداکثر طول عمر آنها تا ۱۱ سال و بیشینه طول آنها در جنس ماده، ۱۵ سانتی متر گزارش شده است. باله پستی از ۱۰ خار و ۱۵ یا ۱۶ شعاع نرم و باله مخرجی از ۲ خار و ۱۳ یا ۱۴ شعاع نرم تشکیل شده است. رنگ بدن از نخودی روشن تا قهوه ای تیره متغیر است. سه نوار عرضی سفید به ترتیب در نواحی پشت چشم، بالای مخرج و ساقه دم قرار دارد که گاهی اوقات به رنگ زرد فام نمایان می باشند. این ماهی با طیف وسیعی از شقایق های دریایی (به ویژه جنس های *Entacmaea*, *Cryptodendrum*, *Stichodactyla* و *Macrodactyla*) توانایی همزیستی خوبی دارد. رژیم غذایی همه چیزخواری در آنها مشهود است. مولدین این گونه، روابط تک همسری^{۲۳} داشته و تخم های بیضی شکل نارنجی رنگ در بسترهای سنگی می گذارند (خیابانی، ۱۳۹۴).

شقایق ماهی سبا (*Amphiprion sebae* - Bleeker, 1853)

شقایق ماهی سبا یا دلقک ماهی قهوه ای در آب های نواحی گرمسیری و نیمه گرمسیری اندونزی، خلیج عدن، دریای عمان، دریای عرب، سریلانکا و مالدیو پراکندگی دارد. این گونه را می توان در اعماق ۲ تا ۲۵ متری آب های وابسته به مناطق مرجانی زندگی یافت. بیشینه طول آنها در جنس ماده، ۱۶ سانتی متر گزارش شده است. باله پستی از ۱۰ یا ۱۱ خار و ۱۴ یا ۱۷ شعاع نرم و باله مخرجی از ۲ خار و ۱۳ یا ۱۴ شعاع نرم تشکیل شده است. اغلب تماماً زرد رنگ و یا دارای نوارهای عرضی زرد مشاهده می شوند. نمونه های موجود در جزیره بالی اندونزی به شدت سیاه رنگ هستند. شقایق ماهی سبا با گونه ای از شقایق های دریایی با نام علمی *Stichodactyla haddoni* بهترین همزیستی را از خود نشان می دهد. این ماهی از رشد نسبتاً سریعی برخوردار می باشد.

۷- بیوتکنیک تکثیر دلقک ماهی

تاکنون اغلب گونه های دلقک ماهی ها در محیط اسارت به خوبی تکثیر شده اند و اصول کلی بیوتکنیک تکثیر و پرورش آنها تا حدودی یکسان است. در این مقاله یک مدل کاربردی موفق در این خصوص بیان می شود. دمای مخزن نگهداری مولدین می بایست در دامنه حرارتی بین ۲۸ تا ۳۲ درجه سانتی گراد در طول شبانه روز تامین شود. به نحوی که با کاهش نور محیط در بعد از ظهر، دمای مخازن همانند محیط طبیعی کاهش و با افزایش نور محیط در آغاز روز دمای محیط افزایش یابد. نور و دمای محیط به همراه سایر مولفه های مورد نظر، باید توسط تکثیرکننده کنترل شود. پی اچ ۸/۱ تا ۸/۵ و شوری آب ۳۳ تا ۳۵ قسمت در هزار توصیه می شود (Ignatius et al., 2001). در برخی گونه ها کاهش شوری، محرک خوبی برای تخم ریزی مولدین محسوب می شود و همانگونه که ذکر شد، یکی از مهم ترین مولفه های غیرزیستی محیط پرورش، مسئله نفوذ شوری در تخم ها و تاثیرات فیزیولوژیک آن در بقاء، رشد و توسعه جنینی است. در سال ۲۰۱۲، Dhaneesha و همکاران با بررسی پنج دوز شوری مختلف، توسعه جنینی و تکثیر شقایق ماهی راسو را مورد بررسی قرار دادند. آنها از میان القای دوزهای شوری-های ۲۰، ۲۵، ۳۰، ۳۵ و ۴۰ قسمت در هزار (ppt)، با گذشت مدت ۹۶ روز، شاهد ۱۰۰٪ بقاء در شقایق ماهیان واقع در شوری ۳۰ قسمت در هزار بودند. در شوری ۳۵ و همچنین ۴۰، ۸۸٪ درصد بقاء و در شوری های ۲۰ و ۲۵ قسمت در هزار، شقایق ماهیان ۷۶٪ بقاء داشتند (Dhaneesha et al, 2012). ابعاد مخزن چندان اهمیتی ندارد و در مخازن کوچک هم مولدین به راحتی تولیدمثل می کنند. مولدین باید دو مرتبه در طول روز از رژیم غذایی مناسب و متنوع شامل صدف های دوکفه ای^{۲۴}، کرم های پرتار^{۲۵}، گوشت ماهی و همچنین ماهی مرکب به خوبی تغذیه شوند. باتوجه به رژیم غذایی مورد نظر، فیلتراسیون مناسب مخزن تکثیر امری ضروری است. بستر مورد نیاز جهت تخم ریزی می تواند یک قطعه سرامیک با زوایه ۴۵ تا ۶۰ درجه (سطح زیرین سرامیک)، یک گلدان رسی به پهلو قرار گرفته و حتی یک لوله پولیکا باشد. قراردادن شقایق طبیعی در مخزن تکثیر ضروری نیست ولی وجود آن در القای آرامش مولدین و حذف اجزای غذایی معلق در آب مفید خواهد بود. باید از قرار دادن سایر آبزیان و ماهی ها در مخزن تکثیر خودداری شود. مولدین با گذشت زمان جفت خورده و پس از تمیز کردن سطح بستر، اقدام به تخم ریزی خواهند کرد.

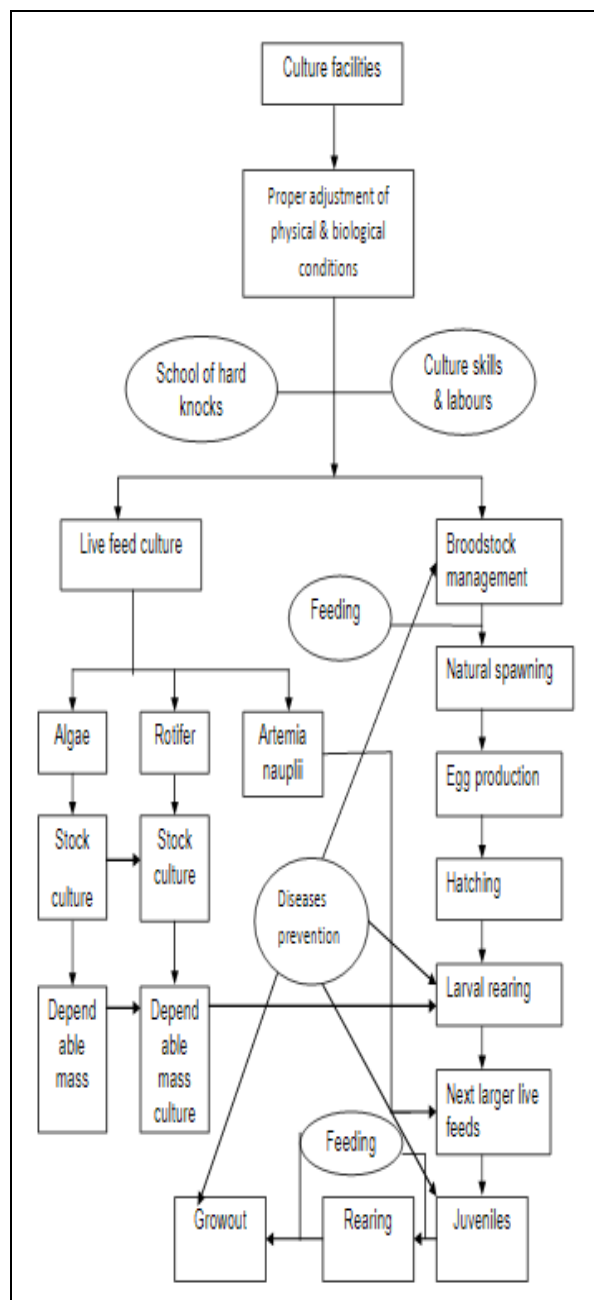
نکته قابل توجه در تکثیر دلقک ماهی و سایر ماهیان دریایی عدم توسعه کامل معده لاروها تا چند روز اول پس از تخم-گشایی است. یعنی به سبب عدم تکامل معده و عدم ترشح

24- Bivalves

25- Polychaete Worms

22- Clark's Anemone fish or Yellowtail Clownfish

23- Monogamous

شکل ۳: چگونگی مدیریت تولید دلقک ماهیان در محیط لب شور

(محیط اسارت) ارائه شده توسط Ghosh et al., 2012

منابع

- حضایی، ک. و عمادی، ح.، ۱۳۸۹. بررسی امکان شقایق ماهی مارون (*Premnas biaculeatus*) در آزمایشگاه. چکیده مقالات نخستین همایش ماهیان زینتی ایران. ۱۸۹ ص.
- خیابانی، ع.، ۱۳۹۴. کلید شناسایی و ویژگی‌های زیستی و ریخت-شناسی ماهیان زینتی خلیج فارس و دریای عمان (جلد ۱). انجمن علمی ماهیان زینتی ایران. نشر موج سبز. ۴۸ ص.
- Bridge, T., Scott, A. and Steinberg, D., 2012. Abundance and Diversity of Anemonefishes and

آنزیم‌های معده، این ماهیان قادر به استفاده از غذای کنسانتره نیستند، لذا باید از غذای زنده با ترکیب پروتئینی و اسید چرب قابل قبول جهت بالا بردن احتمال بقای نوزادان استفاده کرد. بدین منظور باید از غذای زنده متناسب با ابعاد دهان لارو دلقک ماهیان استفاده کرد. روتیفر پلیکاتیلوس^{۲۶} برای استفاده نوزادان ماهیان دریایی یکی از بهترین گزینه‌ها محسوب می‌شود (Ruangpanit, 1993)، که خود مستلزم کشت جلبک کلرلا^{۲۷} یا سایر جلبک‌های دریایی مشابه و غنی‌سازی شده با اسیدهای چرب غیراشباع می‌باشد. کشت جلبک باید قبل از جفت‌گیری مولدین پیش‌بینی و آغاز شود (Stottrup & Norsker, 1997). تغذیه با روتیفرهای زیر ۱۰۰ میکرون تا ۵ روز نخست تخم‌گشایی و روتیفرهای بالای ۱۰۰ میکرون تا روز ۱۵ پس از تخم‌گشایی ادامه خواهد داشت. از آن‌جایی که هر گونه تغییر در رژیم غذایی و ابعاد مواد غذایی مصرفی، تلفات شدید دوران لاروی را در پی خواهد داشت، لذا باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود تا هیچ ماده غذایی به طور یک‌جا و ناگهانی از دسترس نوزادان خارج نشود، لذا از روز پنجم تا روز بیستم دوران لاروی، ناپلی پاروپایان^{۲۸} را به عنوان یکی از موثرترین غذاهای زنده دلقک ماهی‌ها، به مخزن وارد می‌کنند. کشت جلبک‌های کلرلا و نانوکلوپیس^{۲۹}، جهت تولید پاروپایان ضروری است. از روز دهم تا روز سیام دوران لاروی نیز، باید ناپلی آرتمیا در دسترس نوزادان دلقک ماهی‌ها قرار گیرد. از حدود روز پانزدهم تا روز سیام دوران لاروی تغذیه با پاروپایان بالغ و از روز بیستم تا روز سیام تغذیه با آرتمای بالغ توصیه می‌شود. استفاده از گوشت چرخ‌شده از روز بیستم و پنجم به بعد تدریجاً صورت می‌گیرد. با گذشت حدود ۲۰ روز از دوران لاروی، معده کامل تشکیل می‌شود. یکی از بحرانی‌ترین دوره‌های زندگی نوزادان دلقک ماهی‌ها سپری می‌شود. هر سه روز یکبار ۲۵ درصد از بخش انتهایی مخزن می‌بایست تعویض شود (Ignatius et al, 2001). در سال ۲۰۱۲ یک دستورالعمل نسبتاً جامع در خصوص مدیریت کارگاه‌های تکثیر و پرورش دلقک ماهیان (به ویژه دلقک ماهی کلارکی) در آب‌های لب شور به عنوان یک الگوی کاربردی به شرح شکل ۳ ارائه شد. در این فلوچارت به آموزش کارگران مزرعه، برنامه‌ریزی تولید غذای زنده (به تفکیک جلبک، روتیفر و ناپلی آرتمیا) و ... اشاره شده است (Ghosh et al, 2012).

- 26- *Brachionus plicatilis*
27- *Chlorella* sp.
28- Copepod Nauplii
29- *Nanochloropsis* sp.

- Thresher, R.E., 1984.** Reproduction in Reef Fishes. T.F.H Publication, Neptune City, 399p.
- Mariscal, R.N., 1970.** An Experimental Analysis of the Protection of *Amphiprion xanthurus* Cuvier and Valenciennes and some other Anemone fishes from Sea Anemones. J. Exp. Mar. Bio. Ecol., 4: 134-149.
- Randall, J.E., Allen, G.R. and Steene, R.C., 1997.** Fishes of the Great Barrier Reef and Coral Sea. Bathurst: Crawford House Publishing. 250 P.
- Ruangpanit, N., 1993.** Technical manual for seed production of grouper (*Epinephelus malabaricus*). The After-care Program for Coastal Aquaculture. JICA. 115 P.
- Stottrup, J.G. and Norsker, N.H., 1997.** Production and Use of Copepods in Marine Fish Larviculture. Aquaculture. 155: 231-247.
- Tissera, K., 2010.** Global trade in ornamental fishes. Souvenir Ornamentals Kerala-2010 Dept. of Fisheries Govt. of Kerala. pp: 35-38.
- Wilkerson, D.J., 2001.** Clown fishes. A guide to their captive care breeding & natural history. Microcosm Shelburne Vermont. 75 P.
- their host Sea Anemones at two Mesophotic Sites on the Great Barrier Reef, Australia. Coral Reefs, 31(4): 1057-1062.
- Dhaneesha, K.V., Nanthini Devia, K., Ajith Kumara, T.T., Balasubramaniana, T. and Tisserab, K., 2012.** Breeding, Embryonic Development and Salinity Tolerance of Skunk Clownfish *Amphiprion akallopisos*. Journal of King Saud University. Vol. 24(3): 201-209.
- Dhaneesha, K.V., 2009.** Broodstock Management Breeding and Larval Rearing of *Amphiprion percula* in Captivity. Dissertation Annamalai University, Tamil Nadu, India. 160 P.
- Falk-Petersen, I.B., 2005.** Comparative organ differentiation during early life stage of marine fish. Fish Shellfish Immun., 19: 397-412.
- Fautin, D.G. and Allen, G.R., 1970.** Anemone fishes and their host Sea Anemones. Western Australian Museum, Perth, 160 p.
- Allen, G.R., Drew, J.A. and Kaufman, L., 2008.** *Amphiprion barberi*, a New Species of Anemonefish (Pomacentridae) from Fiji, Tonga, and Samoa. Aqua: International Journal of Ichthyology, 14(3):105-114.
- Ghosh, Swagat. Ajith Kumar, T.T., Nanthinidevi, K. and Balasubramanian, T., 2012.** Reef fish Breeding and Hatchery Production Using Brackish water, A Sustainable Technology with Special Reference to Clark's Clownfish, *Amphiprion Clarkii* (Bennett, 1830). International Journal of Environmental Science and Development, 3(10): 56-60.
- Green, E., 2003.** International trade in marine aquarium species: Using the Global Marine Aquarium Database. Marin Ornamental Culture Species: Collection, and Conservation. pp: 31-48.
- Holliday, F.G.T., 1969.** Effect of salinity on the egg and Larval of Teleosts. Fish Physiology, Volume 1, Academic Press, New York, pp: 293-311.
- Ignatius, B., Rathore, G., Jagadis, I., Kandasami, D. and Victor, A.C.C., 2001.** Spawning and larval rearing technique for tropical clownfish (*Amphiprion sebae*) under captive condition. Journal of Aquaculture in Tropics. 16(3): 241-249.
- Satheesh. J.M., 2002.** Biology of the clown fish, *Amphiprion sebae* (Bleeker) from Gulf of Mannar (South east coast of India). Ph. D thesis, Annamalai University, India. pp: 12-140.
- Madhu, K., Madhu, R., Krishnan, L., Sasidharan, C.S. and Venugopalan, K.M. 2006.** Spawning and Larval Rearing of *Amphiprion ocellaris* under Captive Conditions. Marine Fish. 188: 1-5.
- Maison, K.A. and Graham, K.S., 2016.** Status Review Report: Orange Clownfish (*Amphiprion percula*). NOAA Technical Memorandum NMFS-PIFSC-52. 77 pp.